SPIS TREŚCI

WSTĘP (Tadeusz Sangowski) 7

1 ROLA I MIEJSCE UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH NA ŚWIATOWYM I POLSKIM RYNKU UBEZPIECZENIOWYM (Tadeusz Sangowski) 9

1.1 Wprowadzenie – postawienie problemów 9
1.2 Teoria agencyjna w ubezpieczeniach 12
1.3 Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych na światowym rynku ubezpieczeniowym 16
1.3.1 Uwagi wprowadzające – tendencje na światowym rynku ubezpieczeniowo-reasekuracyjnym 16
1.3.2 Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych (TUW) na pięciu największych rynkach 23
1.4 Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych na polskim rynku ubezpieczeniowym .40
1.4.1 Wprowadzenie 40
1.4.2 Rys historyczny TUW-ów w Polsce 41
1.4.3 TUW w okresie transformacji ustrojowej – budowy nowoczesnej gospodarki rynkowej (1990 – 2001) 63
1.5 Podsumowanie 78

2 ISTOTA PRAWNA UBEZPIECZENIOWEJ ZASADY WZAJEMNOŚCI ORAZ POTRZEBA NOWEJ REGULACJI PRAWNEJ TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH (Eugeniusz Kowalewski) 80

2.1 Istota zasady wzajemności 80
2.1.1 Zasada jedności członkowskiego stosunku ubezpieczenia wzajemnego ...83
2.2 Aktualna regulacja prawna towarzystw ubezpieczeń wzajemnych 84
2.3 Proponowana regulacja prawna towarzystw ubezpieczeń wzajemnych 86
2.4 Rozwiązania przyjęte w nowej ustawie o działalności ubezpieczeniowej z 23 sierpnia 2001 roku 87

3 FUNKCJONOWANIE TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH W ŚWIETLE PRAWA I W PRAKTYCE (Jan Kufel) 90

3.1 Uwagi wprowadzające 90
3.2 Regulacja normatywna dotycząca powstania towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych 91
3.3 Regulacja normatywna dotycząca funkcjonowania towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (stan de lege lata) 93
3.4 Regulacje statutowe funkcjonowania towarzystw ubezpieczeń wzajemnych 99
3.5 Podsumowanie 112
3.6 Funkcjonowanie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w świetle nowej ustawy z 23 sierpnia 2001 r. o działalności ubezpieczeniowej 112

4 UWAGI DO USTROJU TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH (Ewa Stachurska-Kruszewska) 118

5 FORMA ORGANIZACYJNO-PRAWNA A INNE WŁAŚCIWOŚCI UBEZPIECZYCIELA (Józef Michalak) 125

5.1 Wprowadzenie – postawienie problemu 125
5.2 Znaczenie formy organizacyjno-prawnej dla działalności ubezpieczyciela 127
5.2.1 Rodzaje cech ubezpieczycieli 127
5.2.2 Cechy ekonomiczne ubezpieczyciela 127
5.2.3 Cechy społeczno-kulturowe ubezpieczyciela 128
5.2.4 Cechy psychiczne ubezpieczyciela 129
5.3 Przyszłość TUW 130
5.4 Podsumowanie 132

6 ZWIĄZKI WZAJEMNOŚCI CZŁONKOWSKIEJ (Beata Kocięcka) 134

6.1 Wstęp 134
6.2 Związki wzajemności członkowskiej w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych. Podstawy formalnoprawne 135
6.3 Zasady tworzenia i funkcjonowania związków wzajemności członkowskiej w strukturze organizacyjnej towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych 139
6.4 Ekonomiczno-finansowe aspekty funkcjonowania związków wzajemności członkowskiej w strukturze organizacyjnej towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych. 141
6.5 Wnioski końcowe 144

7 SPECYFIKA I KSZTAŁTOWANIE KAPITAŁÓW WŁASNYCH TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH (Maria Kuchlewska) 146

7.1 Ubezpieczenie wzajemne jako metoda zarządzania ryzykiem 146
7.2 Charakterystyka kapitałów własnych towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych i ich funkcji 150
7.3 Wymagania kapitałowe stawiane towarzystwom ubezpieczeń wzajemnych 153

8 KAPITAŁY WŁASNE W RACHUNKOWOŚCI TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH (Maria Kiedrowska) 157

8.1 Wprowadzenie 157
8.2 Pojęcie i elementy kapitałów własnych 159
8.3 Zasady tworzenia i ewidencji kapitału podstawowego 162
8.4 Zasady tworzenia i ewidencji pozostałych kapitałów własnych 164
8.5 Wynik finansowy i jego rozliczenie 167
8.6 Kapitały własne w sprawozdaniu finansowym TUW 175
8.7 Zakończenie 177

9 PRZEKSZTAŁCENIE TOWARZYSTWA UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH W SPÓŁKĘ AKCYJNĄ (Piotr Milewski) 181

9.1 Wprowadzenie 181
9.2 Specyfika towarzystw ubezpieczeń wzajemnych 181
9.2.1 Zasady dotyczące ubezpieczeń wzajemnych 182
9.2.2 Małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych 183
9.2.3 Duże towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych 184
9.3 Motywy przekształceń towarzystw ubezpieczeń wzajemnych 185
9.4 Możliwości przekształceń towarzystw ubezpieczeń wzajemnych 186

9.5 Przekształcenie w spółkę akcyjną (demutualizacja) ... 187
9.5.1 Pojęcie demutualizacji ... 187
9.5.2 Przesłanki demutualizacji ... 188
9.5.3 Przesłanki przeciw demutualizacji ... 190
9.5.4 Przebieg demutualizacji ... 190
9.5.5 Modele demutualizacji ... 193
9.5.6 Wady i zagrożenia demutualizacji ... 195
9.5.7 Zalety i szanse demutualizacji ... 196
9.6 Praktyczne przykłady demutualizacji na rozwiniętych rynkach ubezpieczeń ... 196
9.6.1 Kanada ... 197
9.6.2 Wielka Brytania ... 197
9.6.3 Stany Zjednoczone ... 198
9.6.4 Republika Południowej Afryki ... 199
9.6.5 Australia ... 200
9.7 Regulacja prawna demutualizacji w Polsce ... 201
9.8 Demutualizacja a rodzaj towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych ... 204
9.9 Podsumowanie ... 205

10 CHARAKTERYSTYKA TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH DZIAŁAJĄCYCH NA POLSKIM RYNKU UBEZPIECZENIOWYM ... 207

10.1 Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych TUW „REJENT LIFE" w Poznaniu (**Maria Kuchlewska**) ... 207
10.1.1 Rys historyczny ... 207
10.1.2 Przedmiot działalności ... 208
10.1.3 Analiza wyników ... 209
10.1.4 Zamierzenia ... 215
10.2 Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych TUW w Warszawie (**Ewa Stachurska-Kruszewska**) ... 216
10.3 Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych „Wielkopolska" w Poznaniu (**Bogusław Buziński**) ... 221
10.3.1 Podstawowe informacje o działalności towarzystwa ... 224
10.3.2 Analiza wyników ekonomiczno-finansowych towarzystwa na dzień 31 grudnia 2000 roku ... 225
10.3.3 Plany i zamierzenia Towarzystwa ... 228
10.4 Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych „CUPRUM" w Lubinie (**Halina Grążewska**) ... 230
10.4.1 Rys historyczny ... 230
10.4.2 Przedmiot działalności Towarzystwa ... 231
10.4.3 Cel utworzenia TUW-CUPRUM ... 232
10.4.4 Ocena korzyści dla członków towarzystwa na przykładzie wyników roku 1999 i roku 2000 ... 233
10.4.5 Standing finansowy i bezpieczeństwo działalności ubezpieczeniowej TUW-CUPRUM ... 235
10.4.6 Zamierzenia rozwojowe TUW-CUPRUM ... 236
10.5 Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych w Sopocie (**Grzegorz Głowacki, Tadeusz Sangowski**) ... 238
10.5.1 Rys historyczny ... 238

10.5.2 Przedmiot działalności 239
10.5.3 Wyniki finansowe 242
10.5.4 Zamierzenia 244
10.6 Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych FLORIAN w Warszawie
(**Tadeusz Sangowski**) 247

11 POLSKA BIBLIOGRAFIA DOTYCZĄCA TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH CYTOWANA I WYKORZYSTYWANA W OPRACOWANIU ORAZ BIBLIOGRAFIA ZA LATA 1990 – 2001
(Sylwia Młodyszewska). **250**

WSTĘP

Pomimo że instytucja ubezpieczeń wzajemnych uważana jest za kolebkę ubezpieczeń, odgrywającą bardzo ważną rolę ekonomiczno-społeczną w systemie współczesnych ubezpieczeń, to literatura dotycząca tej problematyki zarówno o charakterze naukowym, jak i dydaktycznym jest bardzo uboga. Dotyczy to przede wszystkim literatury polskiej. Tylko pewnym usprawiedliwieniem tego stanu jest fakt, że prawie przez czterdzieści lat (1952 – 1990) ta forma organizacyjno-prawna prowadzenia działalności ubezpieczeniowej nie miała zastosowania w Polsce.

Obecnie zachodzą interesujące procesy na ubezpieczeniowym rynku światowym, związane przede wszystkim z jego globalizacją, liberalizacją, koncentracją, zastosowaniem coraz nowocześniejszych technologii, ściślejszymi związkami z innymi ogniwami systemu finansowego oraz ostrzejszą konkurencją. Niemniej interesujące przemiany zachodzą na polskim rynku ubezpieczeniowym, związane przede wszystkim z kończącym się procesem budowy tego rynku w warunkach rynkowych, dostosowującego się do rozwiązań systemowych obowiązujących w Unii Europejskiej. Stąd podjęcie się opracowania związanego z oceną stanu i kierunków rozwoju towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w polskim systemie ubezpieczeń gospodarczych nabiera szczególnego znaczenia. Zmiany bowiem zachodzące na współczesnych rynkach ubezpieczeń wymuszają zarówno na teoretykach, jak i praktykach ubezpieczeń dokonywanie analizy stanu bieżącego, śledzenia kierunków i tendencji rozwojowych oraz dostosowania strategii i filozofii działania do nowych warunków. Taki też cel przyświecał organizatorom ogólnopolskiego seminarium pt. „Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w polskim systemie ubezpieczeń – stan i perspektywy" odbytego w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu 5 listopada 1999 r. Pokłosiem tego seminarium stanowi niniejsze opracowanie.

Praca składa się z dziesięciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym zaprezentowano tendencje i procesy, jakie zachodzą na światowym i polskim rynku ubezpieczeniowym ze szczególnym uwzględnieniem miejsca i roli, jaką odgrywają towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych na tych rynkach.

Kolejne cztery rozdziały dotyczą problematyki prawnej i ustrojowej towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w polskim systemie ubezpieczeń gospodarczych. Zwracają tu uwagę interesujące wnioski de lege lata i de

lege ferenda odnoszące się do tego systemu oraz krytyczna ocena braku w literaturze przedmiotu (w teorii) wystarczających przesłanek do wyjaśnienia i przewidywania losów rynkowych zakładów ubezpieczeń działających w określonej formie organizacyjno-prawnej (rozdział 5.).

Kolejny, szósty rozdział pracy dotyczący bardzo ważnej zarówno z punktu widzenia praktyki, jak i teorii ubezpieczeń problematyki dotyczącej funkcjonowania związków wzajemności członkowskiej w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych.

Następne dwa rozdziały (7. i 8.) poświęcone zostały wybranym zagadnieniom związanym z finansami i rachunkowością ubezpieczeniową w towarzystwie wzajemnym. Szczególną uwagę zwrócono na istotne następstwa formuły ubezpieczeń wzajemnych dla źródeł tworzenia, kształtowania oraz możliwości zmian wybranych kapitałów własnych o podstawowym znaczeniu dla gospodarki finansowej towarzystw, a także na zasady ustalania wyniku finansowego i jego podziału. Wskazano również na znaczenie kapitałów własnych w ocenie wypłacalności towarzystwa.

W rozdziale dziewiątym podjęto próbę określenia przesłanek zachodzących zmian i przekształceń w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych na rozwiniętych rynkach ubezpieczeń i ewentualnego ich wpływu na rozwiązania przyjmowane w polskim systemie ubezpieczeniowym . Wskazano również na wady i zalety różnych metod zmiany formy organizacyjno-prawnej towarzystw ubezpieczeń wzajemnych.

Rozdział dziesiąty zawiera syntetyczną charakterystykę (rys historyczny, przedmiot działalności, wyniki finansowo-ekonomiczne oraz zamierzenia) funkcjonujących na polskim rynku ubezpieczeniowych towarzystw wzajemnych. W większości autorzy tego rozdziału wywodzą się z kierownictwa charakteryzowanych towarzystw.

Praca zawiera spis bibliografii związanej z problematyką ubezpieczeń wzajemnych, która została wykorzystana w niniejszej pracy, uzupełniona ponadto o polską bibliografię za lata 1990 – 2001. Bibliografia ta powinna stanowić nie tylko cenną pomoc dydaktyczną dla studentów, ale również dla pracowników naukowych oraz dla wszystkich zainteresowanych ubezpieczeniami gospodarczymi.

Niniejsze opracowanie dotyczy w zasadzie stanu prawnego na dzień 1.09.2001 r. W niezbędnym zakresie uwzględniono również postanowienia trzech nowych ustaw ubezpieczeniowych uchwalonych przez sejm 23.08.2001, które, zawetowane przez Prezydenta RP, nie weszły w życie.